

8. juli 2019

Norsk Lektorlag følger Liedutvalgets arbeid med stor interesse. Som følge av vår lesning av NOU 2018: 15¹ og informasjon fra referansegruppen, ønsker vi å gjøre Liedutvalget oppmerksom på følgende prinsipper vi mener bør ligge til grunn for videreutvikling av videregående opplæring:

1. Retten til videregående opplæring bør være mindre tidsbegrenset

I stedet for å fjerne alle begrensninger i retten til videregående opplæring mener NL en bør starte med tiltak som forbereder elever for videregående opplæring bedre, som et 11. skoleår og inntakskrav. Vi deler Liedutvalgets syn på at det er en svakhet ved dagens system at *«tilbudet i stor grad er bestemt ut fra tanken om at alle elevene skal oppnå samme sluttkompetanse, på samme måte og innenfor samme tidshorisonnt»*, og er åpne for at det innføres en rett til å fullføre opplæringen med en noe mer romslig tidsbegrensning enn med dagens ordning.

Samtidig mener vi at retten til opplæring på videregående nivå også må innebære at grunnlaget er på plass fra grunnskolen, slik at retten ikke knyttes kun til en skoleplass eleven ikke har de nødvendige forutsetningene for å kunne benytte på en god måte. Elever som trenger det, må gis mulighet til opphenting av fag fra grunnskolen.

2. Det må innføres inntakskrav for videregående opplæring

Norsk Lektorlag mener Liedutvalget bør anbefale innføring av differensierte inntakskrav til ulike program i videregående opplæring. I vår høringsuttalelse til NOU 2019:3 la vi vekt på følgende:

Det er dokumentert at svake prestasjoner i grunnskolen er den viktigste årsaken til at elever faller fra i videregående skole. Når elever med for svakt faglig grunnlag fra grunnskolen allikevel tilbys plass i videregående opplæring, har de svake forutsetninger for å kunne lykkes der. Dette får store personlige konsekvenser, og burde vært problematisert i rapporten. Å «dra» elever gjennom skolesystemet, uten at læringsutbyttet er tilstrekkelig for å starte på neste trinn, er en form for strukturell mobbing som kan gi svært alvorlige personlige konsekvenser.

- Norsk Lektorlag er svært positive til Stoltenbergutvalgets forslag om å utrede en nedre karaktergrense for opptak til studiespesialisering, for eksempel på 35 grunnskolepoeng.
- Norsk Lektorlag støtter forslaget om at kommunene får plikt til å vurdere om elever i ungdomsskolen som sannsynlig ikke vil oppnå 30 grunnskolepoeng bør tilbys lærekandidatordningen, og eventuelt gi eleven og fylkeskommunen råd i opptaket til videregående opplæring.
- Norsk Lektorlag mener innføring av inntakskrav for videregående opplæring må kombineres med at elever med et svakt faglig grunnlag fra ungdomsskolen har muligheter for å forbedre karakterene sine

Som samfunn bør vi ikke ta inn elever på programmer i videregående opplæring som de ikke er i nærheten av å ha forutsetninger for å klare. Opptakskrav må diskuteres, og innføres differensiert etter hva en mener er terskelen for å kunne lære videre og mestre programmet en søker seg inn på.

¹ NOU 2018: 15 *Kvalifisert, forberedt og motivert. Et kunnskapsgrunnlag om struktur og innhold i videregående opplæring.*

3. Elever må ha tilstrekkelige norskerfardigheter til å kunne følge undervisningen

For at elever i videregående skole skal få utbytte av opplæringen må de ha tilstrekkelige norskerfardigheter til å kunne følge undervisningen. Vi mener derfor at Lied-utvalget bør vurdere innføring av felles regler om B1-nivå som inntakskriterium på alle ordinære utdanningsprogrammer, og videre at elever som har norsk som andrespråk får rett og plikt til å dokumentere nivået på sine norskerfardigheter gjennom en standardisert norskprøve. For å bedre situasjonen i grunnskolen er det vesentlig at begrepet «tilstrekkelige norskerfardigheter» defineres klarere i regelverket enn i dag, og det må sikres at norskopplæring utføres av undervisningspersonell med tilstrekkelig fagkompetanse.

De praktiske konsekvensene av at vi mangler en definisjon på «tilstrekkelige norskerfardigheter» er at en minoritetsspråklig elev kan komme til Norge som 16-åring uten skolegang fra hjemlandet, tas rett inn på ungdomstrinnet, gå to–tre måneder i 10. klasse, og få vitnemål med «fritatt» som karakter i alle fag. Med det har eleven rett til videregående opplæring, selv om de hverken kan norsk eller fag. Samtidig er skoleeier fritatt fra plikten til å tilby grunnskoleopplæring. I Oslo må minoritetsspråklige elever bestå en standardisert norsktest på B1-nivå (CEFR)² for å kunne begynne i videregående skole. I andre fylker erfarer våre medlemmer at et stort flertall av flerspråklige elever i videregående opplæring har norskerfardigheter kun på et A1-nivå. Dette reduserer sterkt lærerens mulighet til å gjennomføre god tilpasset opplæring i klasserommet, og elevens mulighet til å få utbytte av opplæringen.

Norsk Lektorlag ber Lied-utvalget å vurdere innføring av felles regler om B1-nivå som inntakskriterium på alle ordinære studieløp, slik at elever som ikke har tilstrekkelige norskerfardigheter får nødvendig språkopplæring til de har utbytte av å følge ordinær undervisning.

4. Innfør et valgfritt 11. eller utforskende skoleår med mulighet for å forbedre karakterer

Stoltenberg-utvalget foreslo å utvikle og effektevaluere tilbud om et utforskende skoleår etter grunnskolen. Norsk Lektorlag påpekte i vår høringsuttalelse at vi savner en grundigere utredning av dette, men stiller oss tvilende positive til alternativ C, som innebærer et utforskende skoleår der elevene får mulighet for å forbedre karakterer. Det må i så fall settes krav om et visst antall fag der eleven har fått karakteren 1.

5. Mer informasjon må følge eleven fra ungdomstrinnet til videregående

Overgangen mellom ungdomsskole og videregående opplæring er sårbar. Den organisatoriske arbeidsdelingen, hvor kommuner er lokal skolemyndighet for grunnskoler og hvor fylkeskommuner er lokal skolemyndighet for videregående skoler, gjør at kunnskap og ekspertise om enkeltelever ikke nødvendigvis følger eleven fra ungdomsskolen til videregående. Det er viktig med tilstrekkelig overføring av informasjon og kunnskap om enkeltelever i overgangen mellom ungdomsskole og videregående skole, spesielt for elever som har mottatt spesialundervisning. Etter vår erfaring fungerer dette i dag bedre for elever som er tatt inn på særskilt grunnlag. Det er spesielt viktig at denne kunnskapsoverføringen blir god for elever som har fått spesialpedagogisk oppfølging – med tanke på høy risiko for frafall³.

² B1 er tredje laveste nivå i det europeiske rammeverket for språk, CEFR. Du må forstå hovedpunktene i klar, standard tekst og tale, kunne skrive enkle, sammenhengende tekster, og kort kunne forklare og begrunne meninger og planer.

• ³ Norsk Lektorlags høringsuttalelse til rapport fra Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging: <https://www.norsklektorlag.no/getfile.php/1312605-1534742951/Filer/NLL%20mener->

6. Vi ønsker to tydelige definerte utdanningsløp – og ikke omfattende strukturendringer i videregående opplæring i form av moduler hvor elever velger fritt

Norsk Lektorlag mener videregående opplæring bør bestå av to tydelig definerte løp som enten fører fram til yrkeskompetanse eller studiekompetanse. Norsk Lektorlag støtter modell 1, slik denne ble presentert på innspillskonferansen i Oslo i juni 2019. Det er også viktig at elever som starter på studiespesialiserende eller studieforberedende programmer kan gå over til yrkesfagene. Retten til å ta påbygging til generell studiekompetanse mener vi må forutsette fagbrev. Våre medlemmer erfarer at elever med fagbrev er langt mer motivert og klare for å ta påbygging, som i seg selv er faglig krevende.

Modell 2, som legger opp til større grad av mulighet til å bytte mellom løp og kombinere fag fra både studieforberedende og yrkesfaglige løp, vil vi advare mot. Vi mener denne modellen vil øke risikoen for feilvalg, og at en slik valgfrihet vil gagne kun faglig sterke elever, samt elever med høyere sosio-økonomisk bakgrunn.

Liedutvalget har signalisert at de diskuterer en eventuell innføring av moduler i videregående opplæring. Detaljene i dette er foreløpig ikke klare, men Lektorlaget ønsker å komme med våre foreløpige betraktninger rundt dette. Et viktig prinsipp for Liedutvalgets vurderinger bør være at eventuelle strukturendringer ikke må innebære mer bruk av (ufaglærte) vikarer i videregående opplæring, eller til større bruk av midlertidige ansatte. Dette er en nærliggende konsekvens av innføring av moduler. Vi frykter også at en tilbudsstruktur med modulbruk vil føre til en uoversiktlig behovsvurdering, hvor elevenes ønsker og valg vil variere fra år til år. Vi ser for oss at skoleeiere i et slikt scenario vil måtte ansatte personale som kan dekke mange modultyper, og at en på denne måten kan risikere å undergrave prinsippet om at faglærere skal ha faglig fordypning i det faget (eller temaet) de underviser i – til beste for elevenes læring. Videre vil en struktur med moduler forutsette en svært kraftig ressurs- og kompetansebygging i rådgivertjenesten på ungdomstrinnet og i videregående opplæring. Det er rimelig å anta at elever med høyere sosio-økonomisk bakgrunn vil kunne manøvrere lettere i en slik mengde av valgalternativer, og at strukturen som sådan kan bidra til å sementere sosio-økonomiske forskjeller. Dette er stikk i strid med intensjonen om at skolen skal virke sosialt utjevnende.

Om elevene kan velge moduler helt fritt, eller kan velge programfag fra studieforberedende og yrkesfaglige program på kryss og tvers, risikerer vi at mange av dem ender opp med en kompetanse som verken er helhetlig eller god, og at de verken får god fagkompetanse, eller god nok studiekompetanse. En god tilbudsstruktur er designet slik at samfunnets og næringslivets interesser ivaretas – det er også i elevenes interesse på sikt at vi kvalifiserer dem til noe en har bruk for. Samtidig er den fleksibel nok slik at omvalg og feilvalg ikke rammer elevene unødige hardt, og innholdet må være relevant nok til å bidra til elevenes motivasjon for videre læring.

Å innføre modulstruktur for alle elever vil by på mange utfordringer. Elever vil ha problemer med å orientere seg i tilbudene, og faren for feilvalg og blindveier vil øke. Læreplanene i fagfornyelsen er strukturert ut fra at elevene skal ha sammenhengende opplæring, med tydelig progresjon og dybdelæring. Fagfornyelsen omfatter også videregående opplæring, og nye læreplaner må kunne virke i en del år, før en igjen kan vurdere om innholdet i videregående opplæring er relevant fra et elevperspektiv, og fra et samfunnsperspektiv. Vi mener modultenkningen raskt kan komme i konflikt med fagfornyelsen av Kunnskapsløftet med ambisjoner om mer dybdelæring i skolen. Undervisning i halvårlige moduler, med varierende kunnskaps – og forskningsgrunnlag for læreplaner i modulene, samt varierende eller mangelfull faglig kompetanse hos lærerne, er verken forenelig med ønsket om mer dybdelæring eller bedre studieforberedte studenter.

Elevenes valg av fag i dag krever mye administrasjon fra skolens side. At elevene i tillegg skal kunne velge moduler vil kreve ytterligere organisatorisk arbeid. Det er en fare for at det blir enda mindre tid på skolene til å drive faglig og pedagogisk utviklingsarbeid, og at enda mer tid går med til å administrere en komplisert struktur basert på elevenes individuelle valg.

Disse innvendingene kan også i stor grad knyttes til modell 2.

7. Kunnskapsgrunnlaget om studieforberedende program må styrkes

Norsk Lektorlag støtter Stoltenbergutvalgets forslag om å styrke kunnskapsgrunnlaget om norsk skole. Spesielt er kunnskapsgrunnlaget om studiespesialiserende og studieforberedende programmer svært mangelfullt.

Vi trenger et konsistent, nasjonalt kunnskapssystem om skolen. Vi er positive til tiltak som kan heve datakvalitet og -omfang for skolesektoren, inkludert personentydige forløpsdata for grunnopplæring, gitt at personvern hensyn er godt ivaretatt.

Det er forsket overraskende lite på videregående opplæring, og i særdeleshet på studiespesialiserende program og de studieforberedende programmene. Inntil slik forskningsbasert kunnskap foreligger, mener vi en bør være varsom med å innføre vidtgripende endringer.

8. Studiekompetanse innebærer både faglig kunnskap og faglige ferdigheter, og dannelse

Elevene må få grunnleggende akademiske fagkunnskaper på et nivå som ivaretar behovene i UH-sektoren, men også i samfunnet. Gjennomføringsgraden blant norske studenter er lavere enn i andre land, og både NIFU-rapportene og studiebarometeret 2018 slår fast at studentene ikke er godt nok studieforberedt når det gjelder å lese, skrive og være kildekritisk. Elevene trenger først fagspesifikke ferdigheter, deretter fagovergripende ferdigheter for å mestre disiplin faglige studier i høyere utdanning. Vi har derfor ikke tro på et eget/generelt «studieforberedende fag» løsrevet fra skolefagene/disiplinfagene. De ulike fagene har sine egne fagspesifikke begreper, metoder og arbeidsmåter. Ved å innføre et slikt fag vil man dessuten måtte ta timer fra andre fag, som dermed må kutte ut flere kompetansemål.

Studiekompetanse bygges best gjennom arbeid i fagene. Norsk Lektorlag er skeptiske til ideen om å innføre et generelt studieforberedende fag. Studieforberedthet innebærer blant annet at elevene må erfare at fagkravene varierer fra fag til fag. Det vil være kunstig å skulle skille ut «de studieforberedende aktivitetene» ut fra det arbeidet elevene gjør i de ulike fagene.

Ved å legge til rette for mer omfattende valgmuligheter og moduler innen studieforberedende programmer, vil det kunne splitte opp fagene og svekke progresjonen i faglig nivå. Det bør være et mål å øke kravene fremfor å senke ambisjonene. En del studier har i dag for eksempel krav til nivå og faglig fordypning i realfag, og modulstrukturering av programfagene passer dårlig sammen med dette. Vi kan risikere at behovet for å ta et ekstra år for å kvalifisere seg til studier blir enda mer utbredt.

Det er en svakhet at engelsk avsluttes på Vg1 i dagens system. Det gir ikke et tilstrekkelig grunnlag for å være studieforberedt. Vi er derfor positive til at det nå vurderes å gi engelsk mer plass i opplæringen. En slik eventuell utvidelse må imidlertid ikke skje på bekostning av fremmedspråkene.

NIFUs rapport om kvalitet, innhold og relevans i de studieforberedende utdanningsprogrammene ⁴ viser at realfagselevne fra videregående kommer best ut med hensyn til studiemestring, målt ved opptjente studiepoeng og frafall, og at akademisk tankesett og læringsstrategier styrker utholdenhet og akademisk adferd. Å gjøre radikale endringer i programområdet for realfag, vil kunne svekke studiemestringen.

⁴ <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/handle/11250/2393959>

NL mener yrkesrettingen på 30 % av læreplanen for fellesfagene er lagt på et rimelig godt nivå. Det innebærer at 70 % i fagene er felles og allment. Vi risikerer en enorm svekkelse av utdanningssystemet vårt, om de felles, allmenne fagene skal reduseres til smalere redskapsfag. Vi mener begrepet redskapsfag i seg selv er reduksjonistisk, og svært uheldig. Det er begrep som ikke gir en god fornying av innholdet, og som skaper forvirring. Fellesfagene har en verdi for allmenndannelsen i Norge, og vi mener fagstrukturen bør bevares slik den er. I overordnet del av læreplanen vises det til at opplæringen skal gi elevene en historisk og kulturell forankring. Det holder ikke at grunnskolen gir denne forankringen, fellesfagene i videregående opplæring bidrar også i høy grad til denne.

9. Vi foreslår et nytt begrepspar: Allmenne fag og fordypningsfag

Norsk Lektorlag er positive til innføring av valgbare programfag for elever i Vg1 studiespesialiserende program. Det å møte et nytt fag, som er selvvalgt, kan gi økt motivasjon, og virke identitetsskapende for elever som velger studiespesialisering. En slik innføring av valgbare programfag kan legges til nåværende timetall, slik at det ukentlige timetallet utvides til 35 timer. Vi ser da for oss et at eleven kan velge et programfag fra SSØ eller realfag allerede på Vg1, eventuelt fag fra KDA, MDD osv.

I diskusjonen om fagenes funksjon i spennet mellom dannelses og redskap, vil vi foreslå begrepsparet allmenne fag (erstatte fellesfag) og fordypningsfag (erstatte programfag). Vi mener dette er mer intuitive termer.

10. Eksamensordningen må styrkes, ikke svekkes

Alle fag bør ha vurdering med karakter, slik det er i dag. Eventuelt nye valgfag kan vurderes med bestått/ikke bestått. Dersom man reduserer antall fag med karakterer og legger mindre vekt på kvalitetskontrollen av sluttvurderingssystemet gjennom trekkordningen til eksamen, vil tilliten til standpunktvurderingen svekkes. Norge er allerede i en særstilling sammenlignet med andre land, som har eksamen i de fleste fag. 80 % av karakterene på vitnemålene i Norge er standpunktkarakterer, og bare 20 % er eksamenskarakterer. Å vurdere endringer i antall karakterer i hvert fag og poengberegninger vil være en klokere vei å gå enn å legge opp til at elevene velger eksamensfag og -ordninger selv.

Norsk Lektorlag mener at dagens eksamensordning bør styrkes. Alle fag bør i prinsippet være eksamensfag. Vi mener det fortsatt gir mening å ha vurdering med karakter i kroppsøving også før siste termin. Eventuelle valgfag som foreslås innført kan vurderes kun med bestått/ikke bestått.

Trekkordningen til eksamen er opp til diskusjon. Som NL har anført i eksamensgruppa, er vi opptatt av at elevene skal møte et system hvor de belønnes for å jobbe jevnt og trutt gjennom hele skoleåret, og hvor alle fag har lik status, i den forstand at en kan bli trukket ut i eksamen i dem. Vi mener ikke trekkordningen strider mot god pedagogisk praksis.

11. Internasjonaliseringen kan bli bedre

Vi mener videregående opplæring kan tilrettelegge bedre for internasjonalisering, både i form av internasjonale perspektiver i læreplanene, og utveksling. Samtidig mener vi organiseringen av videregående opplæring gjerne kan se til hvordan International Baccalaureate er bygd opp, og til måten vurdering foregår i det systemet. I en global kunnskapsøkonomi er internasjonale perspektiver, kulturforståelse og fremmedspråkkompetanse viktig. Dette må styrkes, snarere enn å bygges ned.

12. Støtteapparatet i videregående skole må bygges ut

God karriereveiledning i grunnskolen og på videregående kan bidra til nedgang i frafall. Norsk Lektorlag har lenge tatt til orde for innføring av kompetansekrav for undervisning, og vi mener de samme prinsippene bør kunne legges til grunn for å sikre bedre kvalitet i rådgivningstjenesten i skolen. Norsk Lektorlag ga i 2016 støtte til Karriereveiledningsutvalgets forslag om innføring av et kvalitetsrammeverk med nasjonale kompetansestandarder, samt etablering av utdanningstilbud for karriereveiledere i tråd med kompetansestandardene. Vi mener dette vil være gode grep for å heve kvaliteten på rådgivningen som gis, og for å redusere sjansen for feilvalg og omvalg. Grunnlaget for utvikling av profesjonalitet i veiledningen og profesjonsidentitet hos veilederne svekkes når det ikke stilles krav eller det stilles vage krav til formell kompetanse. Fastsetting av 60 studiepoeng som kompetansekrav til karriereveiledere i grunnopplæringen er nødvendig. Behovet for innføring av kompetansekrav er særlig stort i grunnskolen, der andelen rådgivere med relevant kompetanse har gått kraftig ned.

Frafall på yrkesfaglige programområder handler ofte om at elevene ikke kommer inn på riktig programområde. Dersom de ikke kommer inn på ønsket programområde på yrkesfag, er det en del som havner på et annet yrkesfaglig programområde eller SSP fordi de har blitt rådet til å sette det opp som 2. eller 3. valg. Motivasjon og faglige forutsetninger for å gjennomføre henger tett sammen med frafallsprosenten.

Faglærere bør kunne konsentrere seg om kjerneoppgaven – å forberede og gjennomføre undervisning, og foreta vurdering i fagene, samt følge opp elevene, snarere enn å bruke arbeidstiden til bokholderi og kontormerkantile funksjoner. Det bør legges ned større ressurser i å styrke og bygge ut helsesøstertjenesten, kommunepsykologtjeneste, rådgivertjeneste og ikke minst administrativt støttepersonale i videregående skoler - til beste for både elever og lærere.

13. Mange parallelle prosesser nasjonalt – med risiko for å spenne bena under hverandre

Det er mange prosesser for fornyelse av skolens strukturer og innhold for tiden, hvor enkelte går parallelt. Vi oppfordrer Liedutvalget spesielt til å være oppmerksomme på opplæringslovutvalgets foreløpige forslag om å trekke 10 % fra fagenes minstetimetall, slik at skolen kan jobbe med ymse aktiviteter tilknyttet overordnet del. En slik «ekstrapott» til dannelse har som premiss at en ikke får gjort dette (godt) nok i /via arbeid i fagene. Et slikt premiss er NL helt uenig i. Dette kan spenne bena under fagfornyelsen, og også under ambisjonene som ligger til grunn for Liedutvalgets mandat, nemlig ønsket om at flere elever ved utgangen av grunnopplæringen stiller med et enda bedre grunnlag for videre studier eller yrkesliv.

Vennlig hilsen

Rita Helgesen
Leder
Norsk Lektorlag